

Onda poetik istedad da var idi



Filologiya elmləri doktoru, professor Şamil Salmanov 1933-cü il avqustun 17-də Bakının Yeni Suraxanı qəsəbəsində fəhlə ailəsində dünyaya gəlmişdi. Bülbülədə orta məktəbi bitirdikdən sonra, 1953-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki Bakı Dövlət Universiteti) Filologiya fakültəsinə daxil olmuşdu. Tələbəlik illəri bir-birindən maraqlı xatirələrlə yaddaşına köçmüşdü. O, Həmid Arashi, Əli Sultanlı, Cəfər Xəndan, Məmməd Cəfər, Muxtar Hüseynzadə, Bəxtiyar Vahabzadə, Səlim Cəfərov kimi görkəmli pedaqoqlardan dərslər almışdı.

1958-ci ildə universitet təhsilini başa vurur və əmək fəaliyyətinə Hövsan kənd orta məktəbində müəllim kimi başlayır. 1959-cu ildən ədəbi-tənqidi məqalələrlə mətbuat səhifələrində çıxışlar edir. Şamil Salmanov ədəbi tənqid sahəsinə gələndə XX əsrin 60-cı illəri idi. Həmin illərdə yeni ədəbi meyillər yaranırdı. Gənc alim ədəbiyyatın dəyişən, canlanan ab-havasını, yenilikləri doğru şəkildə müəyyənləşdirə bilirdi. Ədəbi prosesin nəbzini ilk elmi məqalələrindən tutmağı bacarırdı. Şamil Salmanov yazırdı: "Artıq başa çatmış XX yüzillikdə milli poeziyamız böyük, mürəkkəb, çoxcəhətli bir təşəkkül və inkişaf dövrü keçmişdir. Poeziya yalnız öz milli dəyərləri və təcrübəsi əsasında yox, əsrin poeziyasının mühüm yaradıcılıq istiqamət və məktəblərinin də ən yaxşı ənənələri və meyilləri ilə əlaqədə, üzvi təmasda yaranmış, yeni axtarışlar yolu ilə irəliləmişdir. Bu da təsadüfi deyildir, bunun hər şeydən əvvəl poeziyaya, onun spesifikası və vəzifəsinə, xalqın milli mənəvi tərəqqisindəki yoluna yeni münasibətin, müasir ədəbi baxışın bilavasitə təsiri ilə bağlı bir məsələ olduğunu da demək lazımdır".

O, 1960-cı ilədək Hövsan kənd orta məktəbində çalışdı. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA) Nizami Gəncəvi adına Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun Ədəbiyyat nəzəriyyəsi şöbəsinin aspirantı oldu. Şamil Salmanov 1960-cı illərdən başlayaraq üzərində işlədiyi "Azərbaycan sovet şeirinin ənənə və novatorluq problemi (1920-1932-ci illər)" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını tamamlayaraq uğurla müdafiə etdi.

1970-1987-ci illərdə AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda kiçik elmi işçi, baş elmi işçi kimi fəaliyyət göstərdi. 1987-1992-ci illərdə tənqid və ədəbiyyatşünaslığın metodologiyası bölməsinin müdiri vəzifəsində işlədi. 1998-ci ildə "Müasir Azərbaycan ədəbi tənqidinin təşəkkülü və inkişaf meyilləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə etdi.

Şamil Salmanov ayrı-ayrı şairlərin poetik irsini tədqiqatə cəlb edirdi. Araşdırıcıları alimin ilk elmi əsərlərinin 1920-1930-cu illərdə milli poeziyanın yaradıcılıq axtarışlarında, poeziyanın estetik mövqeyinin müəyyənlişməsində rolu böyük olan üç sənətkarın - Mikayıl Müşfiqin, Səməd Vurğunun və Nəzəm Hikmətin yaradıcılığını əhatə etdiyini qeyd edəblər. Sonrakı illərdə isə tənqidçi-ədəbiyyatşünas Şamil Salmanov Rəsul Rzanın, Nəbi Xəzrinin, Süleyman Rüstəmin, Məmməd Arazın, Əli Kərimin, Bəxtiyar Vahabzadənin və başqalarının bədii irslərini təhlil və tədqiq etmişdir.

O, "Azərbaycan sovet ədəbiyyatı tarixi"nin (2 cild-də), "20-ci illərin poeziyası", "30-cu illərin poeziya-

sı", "Müasir poeziya" fəsilələrinin, "Müasir Azərbaycan ədəbi tənqidinin təşəkkülü və inkişaf meyilləri" (1998, doktorluq dissertasiyası), "M.Rəfilisi" (1965), "Azərbaycan sovet şeirinin ənənə və novatorluq problemi - 1920-1932-ci illər" (1980), "Müasirlik mövqeyindən" (1982), "Xalq şairi M.Rahim" (1984), "Poeziyanın kamilliyi" (1985), "Poeziya və tənqid" (1987), "Akademik K.Talıbzadə" (1996), "Tənqidçi və ədəbi proses" (2001) və başqa dəyərli əsərlərin müəllifidir.

Şamil Salmanov həm də şair idi. O, ədəbi yaradıcılığa erkən yaşlarından başlamışdı. 1954-cü ildə "Azərbaycan pioneri" qəzetində "Yeni il" adlı şeiri işıq üzünə görmüşdü. 1966-cı ildə ilk və son şeirlər kitabı olan - "Sabahınız xeyir, insanlar" kitabı nəşr edilmişdi. Tənqidçi Vaqif Yusifli Şamil Salmanova həsr etdiyi məqalədə yazıb: "Sonralar o, heç bir şeir kitabı çap etdirmədi, hətta deyirdim ki, aylarla, illərlə şeir də yazmadı (ömrünün son illərində yenə şeirə qayıtmışdı, o şeirləri çap etdirməsə də, müdiri olduğu Ədəbiyyat nəzəriyyəsi şöbəsində bizə oxuyurdu, hətta ölümünü bir gün əvvəl duyurmuş kimi "Vəsiyyə" adlı şeir də yazmışdı və o şeiri, institutumuzun o zamankı direktoru, akademik Bəkir Nəbiyev onun məzarı başında oxudu).

Şamil Salmanovun istedadlı şair olduğu o hələ gənc ikən etiraf olunurdu. Şeirlərini oxuyanlar əmin idilər ki, Şamil müəllim bu yolu davam etdirsə, şair kimi tanınacaq, seviləcək. 1961-ci ildə dövrünün məşhur şairlərindən olan Rəsul Rza "Yolun çətinliyi səni qorxutmasın" adlı məqaləsində yazırdı: "Şeirlərindən aldığım ümumi təsir budur ki, səndə poetik istedad vardır. Sən yaxşı şair ola bilərsən. Bəlkə də bu cümləyə bir də qayıdıb "ola bilərsən" sözünü təkrar-təkrar oxuyacaqsan. Demək, bu yazdıqlarım şeir deyil? - deyə soruşacaqsan. Yox, əzizim! Sən şair olmaq istəyirsənsə, bunun üçün bir neçə şeir yazmaq azdır. Şairlik çətin sənətdir. O, insan qəlbinin bir hissəsini deyil, hamısını tələb edir, həris bir varlıq kimi əqlin, zehnin, hissini töhfələrindən doymaq bilmir".

Poeziyanı çox sevən, duyğularını şeirlə anlatmaq məharətinə sahib olan Şamil Salmanov isə daha çox tədqiqatçı-alim, tənqidçi kimi fəaliyyət göstərdi. Tənqidçi Vaqif Yusifli "Niyə yazmadı və şairliyini tənqidçiliyə dəyişdi?" sualının cavabını belə açıqlayıb: "Bu suala özü cavab verib deyirdi ki, elmi işlə şeir bir araya sığmadı. Baxıb gördüm ki, mənim təfəkkürüm, düşüncələr aləmin elmə doğru yol alıb".

Şamil Salmanov yetmiş üç yaşında dünyasını dəyişdi. Alim dəyərli elmi əsərləri və yaddaşlarda qalan xoş xatirələri ilə hər zaman xatırlanır.

*Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"*